

Presenting a Cultural Management Model of the Sacred Defense with a Cultural Marketing Approach

Reza Salami¹, Mohsen Ameri Shahrabi^{*2}, Serajeddin Mohebi³, Khosro Moradi Shahdadi⁴

1-Department of Management, Qe.C., Islamic Azad University, Qeshm, Iran.

2*- Department of Management, NT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3- Department of Management, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

4- Department of Financial Management, Qe.C., Islamic Azad University, Qeshm, Iran.

Abstract

The aim of this research is to present a cultural management model of the Sacred Defense with a cultural marketing approach. The statistical population of the research in the qualitative section was initially a study of documents, then interviews were conducted with the commanders of the imposed war. The sampling is snowball or chain. To conduct a semi-structured interview, 12 commanders of the imposed war who were experts and had sufficient education and experience related to the subject were used. Thematic analysis method was used to analyze the data in the qualitative section. In the qualitative stage, 180 conceptual codes were identified and extracted, and by merging and combining the concepts extracted from document analysis and expert interviews, 105 concepts were extracted and coded using thematic analysis method at three levels of basic, organizing, and comprehensive themes. Then, to validate the factors identified from two rounds, the fuzzy Delphi approach was used in the form of a questionnaire from the perspective of 10 university experts. Data analysis resulted in the identification of 99 basic themes, 35 organizing themes, and 9 comprehensive themes, and the final model of the Holy Defense management culture model was drawn. Next, the identified factors were ranked using the Friedman test. Finally, the identified dimensions are, in order of priority: 1- Modeling of the heroes of the Holy Defense (4.499); 2- Symbols and values of management culture (4.410); 3- Deep understanding of the nature of culture (3.921); 4- Intelligence and scientific awareness (3/646); 5- Foresightful measures and policy-making (2/99); 6- Risk-taking, innovation and transformation (2/760); 7- Ethics and sincerity (2/841); 8- Rule of law (2/666); 9- Resilience and adaptability (2/448).

Keywords: Content analysis, management, sacred defense, cultural marketing

---

Citation:

Salami,R. , Ameri Shahrabi,M. , Mohebi,S. and Moradi Shahdadi,K. (2026). Presenting a Cultural Management Model of the Sacred Defense with a Cultural Marketing Approach. *Journal of Intelligent Marketing Management*, 7(1), 420-445.

ارائه الگوی فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس با رویکرد بازاریابی فرهنگی

رضا سلامی^۱، محسن عامری شهرابی^{۲*}، سراج الدین محبی^۳، خسرو مرادی شهدادی^۴

۱- گروه مدیریت، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

۲* - گروه مدیریت، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳- گروه مدیریت، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۴- گروه مدیریت مالی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش ارائه الگوی فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس با رویکرد بازاریابی فرهنگی است. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی ابتدا مطالعه اسناد بود، سپس با فرماندهان جنگ تحمیلی مصاحبه بعمل آمد. نمونه گیری گلوله برفی یا زنجیره ای است. برای انجام مصاحبه نیمه ساختاریافته از نظر ۱۲ نفر از فرماندهان جنگ تحمیلی صاحب نظر و دارای تحصیلات و تجربه کافی مرتبط با موضوع استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل مضمون استفاده گردید. در مرحله کیفی از تعداد ۱۸۰ کد مفهومی شناسایی و استخراج گردید و با ادغام و ترکیب مفاهیم از استخراج شده از تحلیل اسناد و مصاحبه خبرگان تعداد ۱۰۵ مفهوم شناسایی شد و با روش تحلیل مضمون در سه سطح مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر کدگذاری شد، سپس برای اعتبار سنجی عوامل شناسایی شده از دو دور رویکرد دلفی فازی از نظر ۱۰ نفر از خبرگان دانشگاه در قالب پرسشنامه استفاده گردید تحلیل داده‌ها به احصای ۹۹ مضمون پایه، ۳۵ مضمون سازمان دهنده و ۹ مضمون فراگیر انجامید و مدل نهایی الگوی فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس ترسیم گردید. در ادامه عوامل شناسایی شده با آزمون فریدمن رتبه بندی شد. در نهایت ابعاد شناسایی شده عبارتند به ترتیب اولویت عبارتند از: ۱- الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس (۴/۴۹۹)؛ ۲- نمادها و ارزش های فرهنگ مدیریتی (۴/۴۱۰)؛ ۳- شناخت عمیق ماهیت فرهنگ (۳/۹۲۱)؛ ۴- هوشمندی و آگاهی علمی (۳/۶۴۶)؛ ۵- تدابیر و سیاست گذاری دوراندیشانه (۲/۹۹)؛ ۶- ریسک پذیری، نوآوری و تحول (۲/۷۶۰)؛ ۷- اخلاق مداری و اخلاص (۲/۸۴۱)؛ ۸- حکمرانی قانون (۲/۶۶۶)؛ ۹- تاب آوری و انطباق پذیری (۲/۴۴۸).

کلیدواژه‌ها: تحلیل مضمون، مدیریت، دفاع مقدس، بازاریابی فرهنگی

استناد:

سلامی، رضا و عامری شهرابی، محسن و محبی، سراج الدین و مرادی شهدادی، خسرو. (۱۴۰۴). ارائه الگوی فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس با رویکرد بازاریابی فرهنگی. مدیریت بازاریابی هوشمند، ۷(۱)، ۴۲۰-۴۴۵.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۱۴

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱

https://doi.org/ JABM.3.2.15564.3515415154

نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند، ۱۴۰۵، دوره ۷، شماره ۱، پیاپی ۳۱

ناشر: نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

مقدمه

فرهنگ مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هاست که بر اثر تجربه و مرور زمان در یک جامعه خاص و در سرزمینی معین به وجود می‌آید و مردم با استفاده از آن، رفتارهای گوناگون خود را شکل داده و یا به مرحله‌ی اجرا درمی‌آورند. از این رو شامل؛ معارف، اعتقادات، هنر، حقوق، اخلاق، رسوم و تمام توانایی‌ها و عاداتی است که بشر به‌عنوان عضوی از جامعه کسب می‌کند (تیلور، ۲۰۱۰: ۱۱۸). تعدادی از شرایط داخلی و خارجی وجود دارد که می‌تواند فرهنگ را تحت تأثیر قرار دهد. شرایط داخلی می‌تواند شامل مواردی مانند ساختارهای سازمانی، فرایندها، سیستمها، بودجه‌ها و سبک‌های رهبری باشد و همچنین تغییراتی در رهبری، اعضای تیم، بودجه‌ها یا سایر تصمیمات اصلی و داخلی باشد. شرایط خارجی می‌تواند شامل شرایطی مانند رکود اقتصادی، مقررات دولتی، پرونده‌های حقوقی عمده‌ای که به اعتبار یا منابع یک گروه آسیب می‌رساند، خرید توسط یک شرکت دیگر یا یک فاجعه غیرمنتظره باشد (هونگ و همکاران، 2021). از طرفی، پیروزی انقلاب اسلامی موجبات تغییر و دگرگونی عظیمی در عرصه مختلف سیاسی، اجتماعی اقتصادی و فرهنگی گردید؛ و مسائلی مانند فرهنگ‌ها و ارزش در حوزه دفاع مقدس برجسته تر شد، بدیهی است که مسائل فرهنگی در دفاع مقدس بین نیروهای دفاع مقدس از بنیاد های ناکامی در انجام بهینه ماموریت ها، استمرار غیر هدفمند فعالیت های معطوف به هدف دشمن بود و حمایت های فرهنگی در بین فرماندهان، رزمندگان و سلحشوران دفاع مقدس، باعث افزایش سرمایه های اجتماعی و ایستادگی انقلاب اسلامی و نیز عدم دستیابی به عملکرد مطلوب از سوی دشمن منجر شد.

با این وجود، بررسی های انجام شد حاکی از آن است که توجه به فرهنگ، هنوز جایگاه شایسته خود را در فرایندهای دفاع مقدس، آنچنان بازنیافته و آسیب های ناشی از کم توجهی در این زمینه، در برخی فعالیت های جاری و نیز مداخلات توسعه ای در سازمان ها، پیکره فرهنگی دفاع مقدس را می آزارد. بخشی از این آسیب از عدم توجه کافی به این مسئله مدیریت فرهنگی دفاع مقدس ناشی می گردد. از طرفی بررسی های انجام شد حاکی از وجود برخی کاستی ها در ساختارهای مدیریتی و فرهنگی دفاع مقدس و نیز برنامه ریزی هدفمند در قالب امر فرهنگی است. از ای رو، بررسی فرهنگی مدیریتی دفاع جهت بازایی جایگاه فرهنگ در دفاع مقدس ضروری است.

با بررسی های انجام شده اثر مستقلی اعم از کتاب، پایان نامه و مقالاتی که به الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس پردازد، یافت نشد، اما در این میان مقالاتی چند به بررسی موضوعات مشابه در این زمینه پرداخته است، مقاله ای با عنوان «نقش دفاع مقدس در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت» از نعمت الهی (۱۴۰۱) انجام شده است. مقاله ای نیز با عنوان شعبانی ساروویی (۱۳۹۴) با عنوان «طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس» انجام شده است.

بنابراین می توان گفت که اهمیت این پژوهش از آن جهت است که علی رغم تحقیقات و پروژه های نسبتاً زیادی که در حوزه فرهنگ دفاع مقدس در طول هشت سال دفاع مقدس در کشور به انجام رسیده است، تحقیقات پیرامون مفاهیم فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس در طول هشت سال جنگ تحمیلی وجود ندارد و پر واضح است که انجام این تحقیق می تواند خلأ تحقیقاتی در این حوزه را پر کند. لذا انجام این پژوهش می تواند از بعد نظری دارای اهمیت بوده و منجر به تولید ادبیات در این زمینه باشد. از فواید نظری این پژوهش نیز می توان به شناسایی مفاهیم فرهنگ دفاع مقدس و ارائه الگوی فرهنگ مدیریتی آن در طول هشت سال دفاع مقدس در یک نمونه عملی اشاره کرد که می تواند به عنوان الگو برای سایر سازمان های کشور به کار گرفته شود. (از بعد عملی نیز راهکارهای به دست آمده از انجام این پژوهش می تواند توسط دست اندرکاران مدیریت دفاع مقدس کشور مورد استفاده قرار گیرد.

مبانی نظری

بیان مسئله پژوهش

فرهنگ در نظام‌های اجتماعی مختلف، ماهیتی متفاوتی دارد، بسیاری از سوء تفاهم‌ها از تفاوت بین فرهنگ‌ها و عدم آگاهی در مورد این تفاوت‌ها ناشی می‌شود (اولیایی و همکاران، ۱۴۰۲) و از تاریخ شکل‌گیری بشر تاکنون به تعابیر متعددی تفسیر شده است و نظریه‌پردازی‌های زیادی در تمام کشورها پیرامون آن انجام شده است. فرهنگ همه‌جانبه و فراگیر است و باید در حل معضلات اجتماعی جامعه نمود یابد و به عنوان ابزاری قدرتمند در جهت توانمند کردن بنگاه‌های اقتصادی مدنظر قرار گیرد (جعفری بابادی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳). افراد ممکن است در طول دوران حیات خود با تغییرات فرهنگی مواجه گردند، مانند زمانی که جنبه‌های مختلف الگوریتم فرهنگی یک جامعه به عللی، از جمله تأثیرپذیری از عوامل اجتماعی، اقتصادی، دینی و... تحول می‌یابد، یا فرد در فرهنگی متفاوت از فرهنگ خود اعم از ارادی یا غیرارادی قرار می‌گیرد، از جمله مهاجرت، پناهندگی و... که در نهایت می‌تواند تحولات شخصیتی را به دنبال داشته باشد و فرد را به سمت به هنجار یا نا به هنجاری سوق دهد (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵). ایران در طول تاریخ بر سر دوراهی حرکت، مردمان و آمیختگی فرهنگی قرار داشته است، میراث غنی کشور ایران نشان‌دهنده تنوع و پویایی خرده‌فرهنگ‌ها است (آنونبی و همکاران، ۲۰۱۹). فرهنگ یکی از جنبه‌های اصلی محیط داخلی سازمان است که نقش قابل ملاحظه‌ای در موفقیت یا شکست برنامه‌های سازمانی دارد (کارلسون و همکاران، ۲۰۲۲).

فرهنگ سازمانی به عنوان مجموعه‌ای از باورها و ارزش‌های مشترک بر رفتار و اندیشه اعضای سازمان اثر می‌گذارد و می‌تواند نقطه‌شروعی برای حرکت و پویایی یا مانعی در راه پیشرفت به شمار آید (کالیسولاری و همکاران، ۲۰۲۱).

فرهنگ به طور غیر مستقیم بر ساختار سازمانی تأثیر می‌گذارد. فرهنگ سازمانی ممکن است مقدمه‌ای برای تعادل در هنیارهای سازمانی باشد که منجر به فرسودگی شغلی می‌شود. با هدف دستیابی به درک دویق‌تر از تأثیر فرهنگ سازمانی تعادل کار و اخلا سازمانی ارزیابی می‌شود. یک فرهنگ ووی و مثبت می‌تواند به بهبود تعاملات داخل سازمان، افزایش نوآوری، و تسهیل در اجرای استراتژی‌ها کمک کند. همچنین، در شرکت‌هایی که به فرهنگ شرکتی خود اهمیت می‌دهند فرهنگ سازمانی یک عامل مؤثر در فرسودگی شغلی کارکنان است که می‌تواند باعث افزایش عملکرد کارکنان خواهد شد (کوک و همکاران، ۲۰۲۵).

فرهنگ سازمانی توسط عوامل متعددی هدایت می‌شود؛ از جمله شیوه حاکمیت، ظرفیت سازمان، ساختار سازمان. فرهنگ سازمانی باعث تحول و رشد سازمان می‌شود. در سازمان‌ها ابعاد فردی و سازمانی می‌توانند بر نحوه تنظیم هنجارهای سازمانی مؤثر و اوع شود (جرالد و استاچتی، ۲۰۲۵).

ساختارهای فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس معمولاً بی‌صدا موردتهاجم قرار می‌گیرد و مسئول خاصی ندارد.

فرهنگ دفاع مقدس جمهوری اسلامی ایران را در مولفه‌هایی مانند: استکبارستیزی، روحیه جهادی، تاکید بر هویت دینی و مردم سالاری دینی و... می‌توان تبیین نمود. اگر به تقابل استکبار جهانی با جمهوری اسلامی ایران در سه دهه گذشته نظر بیفکنیم در می‌یابیم که در دهه اول تقابل در حوزه نظامی است و سراسر این دهه جنگ، کودتا و ترور می‌باشد. اما از ابتدای دهه دوم، بحث فراگیر عمومی در جامعه ایرانی مسئله «تهاجم فرهنگی» بود. استکبار در دهه سوم در راستای هجمه فرهنگی به فکر مهار انقلاب اسلامی در سطح جهان

1 Karlsson et al

2 Calciolari et al

3 kok et al

4 Jerald & Stacchetti

افتاد (والی زاده، ۱۳۸۸: ۸). و فرهنگ مقاومت و پایداری با بهره‌گیری از مؤلفه‌هایی هم چون؛ استکبارستیزی، روحیه جهادی و احیا و تقویت هویت دینی می‌تواند ما را در مقابله‌ها با ناتوی فرهنگی یاری نموده و افق روشنی جهت رسیدن به امنیت پایدار برای ملت مسلمان ایران باشد(اسدی و همکاران، ۱۳۹۶).

دفاع ملی به عنوان یکی از ارکان بنیادین امنیت، ثبات و حاکمیت هر کشور، دربردارنده ی طیفی از راهبردها و اقدامات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی است که هدف آن، صیانت از تمامیت ارضی، استقلال ملی، هویت فرهنگی و منافع حیاتی ملت در برابر تهدیدات خارجی و داخلی است. در جهان پیچیده امروز، تهدیدات امنیتی تنها به جنگ های کلاسیک و نظامی محدود نمی شوند، بلکه حوزه‌هایی چون جنگ نرم، تهدیدات اقتصادی، حملات سایبری و نفوذ فرهنگی را نیز شامل می شوند؛ مسائلی که تقویت بنیان های دفاع ملی را بیش از پیش ضروری ساخته است (الهامی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۶۲). در بستر تاریخی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دفاع مقدس نه صرفاً یک رخداد نظامی، بلکه مفهومی ریشه دار در هویت سازی ملی، بازتولید ارزش های انقلابی و تقویت گفتمان مقاومت تلقی می شود(طهماسبی و عسگری، ۱۴۰۲). این مفهوم از همان سال های آغازین جنگ تحمیلی، در قالب گفتمانی رسمی، با تأکید بر مفاهیمی چون ایثار، شهادت، ولایت مداری و مبارزه با استکبار جهانی، به یکی از ارکان بنیادین مشروعیت سیاسی و انسجام فرهنگی نظام تبدیل شد(غیبی و همکاران، ۱۴۰۰).

تداوم آموزه های فرهنگی دفاع مقدس، منوط به انتقال آن به آیندگان است(خضرای راد و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۶). فرهنگ ناب و ارزشمند دفاع مقدس، چونان ذخائر بی نظیری است که به عنوان عوامل تأثیرگذار بر بالندگی و توسعه در جامعه ما باید مورد توجه قرار گیرد(ایزدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲).

آموزه های دوران دفاع مقدس و دستاوردهای حاصل از آنها، ظرفیت لازم را برای الگوسازی در گام دوم انقلاب اسلامی به همراه دارد. مؤلفه های فرهنگ مقاومت در شرایط محدودیت، جوان گرایی، فرهنگ کار و توکل، امیدواری، ایثار و تنها نمونه ای از صدها خرده فرهنگی است که از دفاع مقدس به یادگار مانده است و می توان از آن در آینده انقلاب بهره گرفت. مقام معظم رهبری در این خصوص می فرمایند«باید اجازه داد حقایق دفاع مقدس کهنه، فراموش و یا انکار شود». همان طور که فرهنگ دفاع مقدس به عنوان یک مفهوم کلی، اصلی ترین رکن الگوبرداری از دفاع مقدس در گام دوم انقلاب تلقی شد، راهکار ترویج این فرهنگ گفتمان سازی دفاع مقدس در بدنه انقلاب است(محمدی فاتح و فیض الهی، ۱۳۹۹). فرهنگ در نظام های اجتماعی مختلف، ماهیتی متفاوتی دارد، بسیاری از سوء تفاهم ها از تفاوت بین فرهنگ ها و عدم آگاهی در مورد این تفاوت ها ناشی می شود(اولیایی و همکاران، ۱۴۰۲) و از تاریخ شکل گیری بشر تاکنون به تعبیر متعددی تفسیر شده است و نظریه پردازی های زیادی در تمام کشورها پیرامون آن انجام شده است. فرهنگ همه جانبه و فراگیر است و باید در حل معضلات اجتماعی جامعه نمود یابد و به عنوان ابزاری قدرتمند در جهت توانمند کردن بنگاه های اقتصادی مدنظر قرار گیرد(جعفری بابادی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳). افراد ممکن است در طول دوران حیات خود با تغییرات فرهنگی مواجه گردند، مانند زمانی که جنبه های مختلف الگوریتم فرهنگی یک جامعه به عللی، از جمله تأثیرپذیری از عوامل اجتماعی، اقتصادی، دینی و... تحول می یابد، یا فرد در فرهنگی متفاوت از فرهنگ خود اعم از ارادی یا غیرارادی قرار می گیرد، از جمله مهاجرت، پناهندگی و ... که در نهایت می تواند تحولات شخصیتی را به دنبال داشته باشد و فرد را به سمت به هنجار یا نا به هنجاری سوق دهد(محمودی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵). استقبال از تغییر یعنی واکنش نسبت به تغییر یک پاسخ شناختی و رفتاری مبتنی بر سازگاری و درک جامع از نحوه واکنش نسبت به تغییر است(خاو و همکاران، ۲۰۲۳).

سازمان هایی که فرهنگ اخلاقی قوی دارند و به دنبال ایجاد محیطی هستند که در آن اعتماد و همکاری میان کارکنان و مدیران به حد اکثر می رسد. این سازمان ها به تعهدات اخلاقی خود پایبند بوده و تلاش می کنند تا از رفتارهای غیراخلاقی اجتناب کنند. برای رسیدن به این هدف آن ها به آموزش و پرورش مستمر کارکنان در زمینه اصول و ارزشهای اخلاقی توجه ویژه ای دارند و سیاست ها و رویه هایی را برای حمایت از رفتارهای اخلاقی تدوین می کنند (احمد و همکاران، ۲۰۲۳: ۱۳). بنابراین فرهنگ اخلاق مدار نقش بسزایی در شکل دهی به جوامع و سازمان ها دارد و باعث توسعه روابط اجتماعی سالم و پایدار می شود (لادیکا و اوسپاس، ۲۰۲۴: ۴۲). مدیریت فرهنگی، ابداع نوینی است که طی سالهای اخیر به منظور مواجهه با محیط پیچیده ای که سازمان های فرهنگی در زمان حاضر با آن روبرو هستند، مطرح گشته است. این سازه نوین سازمانی با تأکید بر حل و فصل مسائل فرهنگی، در اساس متوجه موضوع های پیچیده ای است، که نیاز به دانش و مهارت های متنوع دارد؛ اما نکته اساسی که اهمیت بیشتر اداره یک سازمان فرهنگی و مدیریت آن را آشکار می سازد، برخورداری از بینش و نگرش در مورد، وظایف فرهنگی یک مدیر، اقدام فرهنگی، برنامه ریزی فرهنگی و... است (کاووسی، ۱۳۹۹: ۱۴).

در ایران به علت تنوع فرهنگی بالا در همه زمینه ها مسائل و تعارضات فرهنگی یکی از چالش های مدیریتی است. در چنین شرایطی، فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس نیز دارای تنوع و چندگانگی فرهنگی است، اما می تواند از بروز و تشدید تنش ها جلوگیری کند. مدیریت تعارضات فرهنگی داخلی یکی از جنبه های مهم در فرآیند مدیریتی است که به ویژه در کشور ما که چند فرهنگی و متنوع اهمیت زیادی دارد. در ایران، تفاوت های فرهنگی، مذهبی، قومی و اجتماعی می توانند منجر به تضاد و اختلاف نظرهایی شوند که نیازمند مدیریت دقیق و موثر هستند. این تعارضات ممکن است در سطح فردی، گروهی یا حتی میان نهادهای مختلف دولتی و غیر دولتی بروز کنند. در خط مشی گذاری فرهنگی، هدف اصلی مدیریت این تعارضات، ایجاد توازن میان حقوق و نیازهای گروه های مختلف فرهنگی و حفظ همبستگی اجتماعی است (انصاری و همکاران، ۱۴۰۰).

فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس مستلزم مفاهیم بسیاری است. مطالعات پژوهشگران بر لزوم شناسایی مفاهیم فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس تأکید دارند. از طرفی، تجزیه و تحلیل فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس مشکل است، پس نیاز به دانش و آگاهی در این زمینه دارد. از آنجایی که فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس متغیر، مهم و چندوجهی است و تفاوت های بین فرهنگ سازمانی و فرهنگ دفاع مقدس وجود که یکپارچگی و ترکیب آن برای ایجاد یک فرهنگ جدید همواره با موانعی روبرو می شود، بنابراین مدیران باید آن را فرایندی در نظر بگیرند که نیازمند زمان است تا بتوانند آن را وضعیت نهایی مطلوب ارائه کنند.

کتابی (۱۴۰۴) پژوهشی با عنوان «تأثیر ارزش های دفاع مقدس بر ارتقای جایگاه محور مقاومت» انجام دادند. مطابق نتایج پژوهش چندبردارسازی لایه های مناسبات در بستر محور مقاومت با تأکید بر فعال سازی ظرفیت اقتصادی و فرهنگی، تثبیت قدرت نظامی و دفاعی محور مقاومت در سطح منطقه، حرکت از نگاه صرف امنیتی در عرصه میدانی به سوی ابتکارات سیاسی- امنیتی، تعمیق سطح همکاری همپیمانان منطقه ای با قدرت های بزرگ فرامنطقه ای و اتخاذ اقدامات عملیاتی بهینه برای مقابله با تهدیدات و رویکرد تهاجمی دشمن از جمله روند روزافزون عادی سازی روابط رژیم صهیونیستی و کشورهای منطقه، از مهمترین الزامات ج.ا.ایران در محور مقاومت به شمار می آید.

لطفی جلال آبادی (۱۴۰۲) در مقاله شناسایی و رتبه بندی الگوی فرهنگ سازمانی نیروهای مسلح در دفاع مقدس بیان می کند؛ مطابق نتایج پژوهش ایشان وجود همین فرهنگ بود که حتی پس از هشت سال دشمن نتوانست حتی یک وجب از خاک ایران را تصرف

کند، نتایج پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار Expert Choice تحلیل و ابعاد بر اساس الگوی ادگارشان در سه سطح مفروضات بنیادین، ارزشها و هنجارها و الگوها و نمادهای رفتاری اولویت‌بندی گردید و در نهایت با توجه به نتایج تحقیق راه کارهای عملیاتی ارائه گردید.

زارعی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از منظر سازه‌انگاری» به این نتیجه رسیدند که برای دستیابی به امنیت پایدار و دفع تهدیدات، نیازمند خارج شدن قدرت‌های فرا منطقه‌ای نظیر ایالات متحده آمریکا و منطقه‌ای مانند رژیم صهیونیستی از منطقه خاورمیانه هستیم.

اخوان کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی «مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصارالله یمن»، ریشه‌های مردمی جنبش، اسلام‌گرایی، استکبارستیزی (ضدیت با آمریکا و صهیونیسم)، عدالت‌طلبی، استقلال‌طلبی و صلح‌طلبی را به‌عنوان مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی برشمردند.

نعمت الهی، (۱۴۰۱) تحقیقی با عنوان نقش دفاع مقدس در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت انجام داده است. دوران هشت ساله دفاع مقدس به فرموده مقام معظم رهبری اوج افتخارات ملت ایران است از این رو برای حفظ و انتقال فرهنگ دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده بایستی با جدیت در برنامه ریزی فرهنگی اجتماعی و اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد. برای تبیین نقش و جایگاه فرهنگ دفاع مقدس بیش از هر چیز نیازمند بررسی فرهنگ شهادت و ایثار هستیم و باید این فرهنگ به عنوان میراثی گران سنگ در ذهن ملت ایران باقی بماند و از آفت تحریف مصون بماند، زیرا نشر ارزش‌های معنوی و اخلاقی با شمیم عطر خون شهیدان تاثیر بسزایی در اخلاق جوانان داشته و امید و انگیزه برای مبارزه با استکبار جهانی و همچنین ترویج فرهنگ عاشورایی را به همراه دارد.

خضرای راد و همکاران (۱۴۰۱) تحقیقی با عنوان راهکارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده، انجام داده اند. مقاله حاضر، برگرفته از یک پژوهش گسترده با عنوان «طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده»، از مطالعات گسترده اسنادی و میدانی بهره برده است. در این مقاله، مطلوبیت‌های راهبردی و نیز اولویت‌های اساسی و راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس شناسایی شده، اهداف و راهبردهای انتقال این آموزه‌ها تعیین و نگاشت نهادی انتقال آنها تدوین، و الزامات تحقق این دستاورد، از راه مطالعه اسناد بالادستی؛ فرامین و تدابیر امامین انقلاب اسلامی؛ سندهای راهبردی ایثار، جهاد و شهادت، مطالعه ادبیات نظری و پیشینه پژوهشی موجود، مطالعات تطبیقی، انجام مصاحبه‌های عمیق با ۵۶ نفر از خبرگان (در مرحله اول) و دریافت ۴۰ پرسشنامه از خبرگان برای وزن دهی و سنجش پایای و روایی (در مرحله دوم) حاصل شده است. پاسخ‌های مصاحبه شوندگان و جواب‌های پاسخگویان به پرسشنامه‌ها، طی چند مرحله، همراه با برگزاری جلسات «گروه کانونی» متعدد، از سوی تیم داوران خبره، تحلیل مضمون، محوربندی و دسته‌بندی شد.

غیبی و همکاران (۱۴۰۰) تحقیقی با عنوان شناسایی و جاری سازی ارزش‌های فرماندهان دفاع مقدس (ارائه یک نظریه داده بنیاد) انجام داده اند. راهبرد های ارزشی فرماندهان، در راهبری و مدیریت فرهنگ ایثار و دلآوری نقش آفرین است. پس از روایی سنجی و اعتباریابی مدل کشف شده بر مبنای شاخص های الگوی داده بنیاد، روایت نظری این پژوهش با توجه به مدل احصاء شده، بدین شرح جلوه گر شد: «تجربه هشت سال دفاع مقدس با وجود رهبرانی سرآمد و آرمان‌هایی خدامحور، در بستر کهن الگوهای دینی و جذب کاریزماتیک پیروان با استراتژی‌های سازماندهی و همراستایی و تلفیق فرماندهی نهادی و هیأتی به پیامدهای گسترش حاکمیت قانون خدا و انگیزه خدمت‌رسانی عمومی در راهبرد های ارزشی منابع انسانی دفاع مقدس منجر شده است».

سارجیتو (۲۰۲۴) در مقاله خود تحت عنوان «مشارکت عمومی در سیاست دفاعی اندونزی: چالش‌ها و فرصت‌ها برای ایجاد اعتماد ملی» به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با ارتقاء مشارکت عمومی در سیاست‌گذاری دفاعی پرداخته و با تأکید بر ظرفیت این مشارکت در تقویت اعتماد عمومی و افزایش مشروعیت سیاست‌های دفاعی، تحلیل جامعی ارائه می‌دهد. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مشارکت معنادار و سازمان‌یافته شهروندان، نقش محوری در هم‌راستاسازی سیاست‌های دفاعی با نیازها و انتظارات اجتماعی ایفا کرده و موجب افزایش سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی نسبت به حاکمیت می‌شود. بر این اساس، رفع موانع ساختاری و نهادینه سازی سازوکارهای مشارکت محور، به عنوان پیشنیازهای اساسی در تحقق این اهداف معرفی می‌گردند.

پورواتنو (۲۰۲۴) در مقاله خود تحت عنوان «نقش شهروندان در تقویت تاب‌آوری ملی از طریق دفاع ملی» به این نتیجه دست یافته است که، دفاع ملی مؤثر نیازمند رویکردی جامع و کل‌نگر است که مشارکت فعال تمامی ارکان جامعه را در بر گیرد. از جمله راهبردهای اساسی در این زمینه می‌توان به ارتقای نظام آموزشی و آگاهی‌رسانی عمومی، تقویت بنیان‌های هویت ملی، توسعه همکاری‌های بین‌بخشی، و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین اشاره کرد. در عین حال، مقابله با چالش‌هایی نظیر فقدان آگاهی عمومی، محدودیت منابع، پیامدهای جهانی شدن، تهدیدات نوظهور در فضای سایبری و پیچیدگی‌های فزاینده اجتماعی سیاسی مستلزم ارائه راه‌حل‌های یکپارچه، چندبعدی و پایدار است. تحقق این اهداف، مستلزم ایجاد هم‌افزایی اثربخش میان دولت، جامعه و کلیه ذینفعان بوده و از الزامات بنیادین تقویت دفاع ملی به شمار می‌رود.

آنودی و همکاران (۲۰۲۳) در مقاله خود تحت عنوان، روستای سمانگ برای بهبود مشارکت جامعه در چارچوب تقویت دفاع دولتی، به این نتیجه دست یافته است، جوامع روس‌تایی به واسطه موقعیت جغرافیایی، انسجام اجتماعی و نقش کلیدی‌شان در مرزهای کشور، دارای کارکردی استراتژیک در تقویت دفاع ملی هستند. از این رو، یکی از اقدامات اساسی برای ارتقاء سطح مشارکت آنها در حوزه دفاع ملی، انجام بازدیدهای میدانی مستمر، شناسایی و رفع مسائل و نیازهای محلی و نیز اصلاح ناکارآمدی‌های موجود در نظام مدیریت اطلاعات و تصمیم‌گیری است.

روش‌شناسی پژوهش

هدف تحقیق الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس است. با توجه به پیشینه موضوع پژوهش استفاده از روش ترکیبی (کیفی و کمی) ضروری بود. پژوهش طی چهار مرحله انجام گرفت: در مرحله اول، از طریق مطالعه و مرور ادبیات و پیشینه مرتبط با مفهوم فرهنگ دفاع مقدس، مفاهیم اولیه شناسایی شد. در مرحله دوم از طریق طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته با تعدادی از خبرگان علمی مرتبط با مفهوم فرهنگ دفاع مقدس مفاهیم دیگری استخراج شد، در مرحله سوم، اعتباریابی مفاهیم از طریق دو دور دلفی فازی میان تعداد از خبرگان انجام گرفت و الگوی نهایی ارائه شد. در نهایت الگوی فرهنگ مدیریتی با روش فریدمن رتبه بندی شد.

در بخش کیفی از مستندات، متون و مدارک مرتبط با فرهنگ دفاع مقدس و فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس استفاده شده و افزون بر این، به خاطر جدید بودن موضوع و کمبود آثار مدون، به سایت‌های معتبر خبری و تحلیلی نیز رجوع شده است. از آنجایی که بخشی از جامعه آماری در مرحله کیفی شامل کتاب‌ها و مقاله‌های مرتبط با مبحث پژوهش است؛ جستجوی کتابخانه‌ای و اینترنتی از پیشینه نظری مرتبط با موضوع پژوهش در حوزه‌های مرتبط با تحقیق، صورت پذیرفت. در این مرحله با توجه به این که در عمل امکان دسترسی به تمام مدارک و مستندات وجود ندارد، از نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی استفاده شد و تعدادی از مستندات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش انتخاب شد، در این پژوهش برای استخراج منابع واژه‌های کلیدی متنوعی، همچون فرهنگ دفاع مقدس،

فرهنگ مدیریتی، فرهنگ ایثار برای جست و جوی مقاله های پژوهش مورد استفاده قرار گرفته شد. پس از تعیین واژه های کلیدی مدنظر، جست و جوگر گوگل اسکولار مورد جست و جو قرار گرفت و منابع خارجی، مربوطه از طریق پایگاه های علمی همچون (امرالند، ریسرچ گیت، ساینس دیرکت) و منابع داخلی از طریق پایگاه های علمی همچون (پایگاه اطلاعات علمی، علمی جهاد دانشگاهی، ایراندک، نورمگز، مگ ایران، سیویلیکا) به دست آمد. در بین اسناد علمی خارجی هیچ پژوهش مرتبطی یافت نشد. در بین اسناد علمی داخلی از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۴۰۰ بررسی شد و از مطالب سال ۱۳۹۴ لغایت سال ۱۴۰۴ استاده شد. در این تحقیق ابتدا شامل ۱۲۰ مقاله و کتاب در زمینه فرهنگ دفاع مقدس بود که تعداد ۱۵ مورد برای بررسی انتخاب شده اند.

سپس به منظور آشنایی و کسب آگاهی و همچنین هماهنگی بیشتر و تشخیص متغیرهای پژوهش با تعدادی از فرماندهان جنگ تحمیلی مصاحبه هایی انجام شده است و در حین تحلیل دو مصاحبه ای آخر، اشباع نظری حاصل گردید، و در نهایت، با تعداد ۱۲ نفر مصاحبه خاتمه یافت.

جامعه آماری پژوهش در مرحله اول کمی (بخش دلفی) شامل اعضای هیأت علمی رشته مدیریت فرهنگی شاغل در دانشگاه های آزاد تهران و دانشگاه آزاد بندعباس بودند. اندازه نمونه تعداد ۱۰ نفر برای اجرای روش دلفی و به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شده اند. جامعه آماری برای آزمون رتبه بندی فریدمن تعداد ۱۲۰ نفر از فعالین حوزه دفاع مقدس در استان تهران بودند که با توجه به فرمول کوکران، حجم نمونه ۹۲ نفر تعیین شد.

روش تعیین حجم نمونه فرمول کوکران است، با استفاده از این فرمول می توان حداقل حجم نمونه لازم را از یک

ابزارهای گردآوری داده ها و اطلاعات پژوهش شامل تحلیل اسناد، پرسشنامه مصاحبه، پرسشنامه روش دلفی فازی پرسشنامه برای آزمون رتبه بندی فریدمن بود. تحلیل اسناد به عنوان یک روش مکمل و با به نوعی استراتژی مکمل سایر روش ها استفاده شد. دلیل استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته این است که علاوه بر آنکه امکان تبادل نظر و فکر وجود دارد، می توان بحث و موضوع مصاحبه را در جهت دستیابی به اهداف پژوهش هدایت نمود. در ادامه برای دریافت نظرات خبرگان و ایجاد توافق بین نظرات از طریق روش دلفی تنظیم گردید پس از مصاحبه با خبرگان پژوهش و تجزیه و تحلیل مفاهیم با استفاده از روش تحلیل مضمون داده های به دست آمده از مصاحبه ها در طبقه بندی اولیه دسته بندی شدند. به طور کلی، بر اساس تحلیل عوامل شناسایی شده از تحلیل مصاحبه های تخصصی انجام شده و روش تحلیل مضمون در مجموع ۱۸۰ شاخص شناسایی شده است (۶۳ کد از مطالعه اسناد و ۱۱۷ کد از تحلیل مصاحبه ها) که پس از حذف شاخص های تکراری و ادغام شاخص های مشابه ۱۰۵ شاخص برای شناسایی شاخص های نهایی پژوهش با استفاده از نظرات خبرگان علمی و سازمانی برای مرحله اول اعتبار سنجی رویکرد دلفی فازی آماده گردید. پس از اتمام روش دلفی، با خروجی این مرحله پرسشنامه کمی برای رتبه بندی از طریق آزمون تدوین شد.

برای تجزیه و تحلیل داده ها ابتدا از روش تحلیل مضمون استفاده شد. روش های مختلفی برای تحلیل مضمون وجود دارد که هر یک از آن ها فرایندهای خاصی را دنبال می کند. در این، پژوهش با ترکیب روش پیشنهادی کینگ و هاروکس (۲۰۱۰)، براون و کلارک (۲۰۰۶) و آتراید استیرلینگ (۲۰۱۱)، فرایند گام به گام و جامعی جهت تحلیل مضمون عرضه شد. در این بخش، فرایند تحلیل مضمون در قالب سه مرحله و شش گام و بیست اقدام معرفی شد. فرایند کامل تحلیل مضمون را می توان به سه مرحله کلان تقسیم نمود:

الف) تجزیه و توصیف متن

ب) تشریح و تفسیر متن،

ج) ادغام و یکپارچه کردن مجدد متن

در حالی که همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است اما در هر مرحله از تحلیل سطح بالاتری از انتزاع به دست می آید (آتراید و استیرلینگ، ۲۰۰۱).

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کمی: روش دلفی فرایندی گروهی است که شامل ارتباط متقابل میان پژوهشگر و گروهی از خبرگان شناسایی شده، در ارتباط با موضوعی مشخص است که معمولاً از راه پرسشنامه نظرهای خبرگان گردآوری می‌شود (لینستون و توروف، ۲۰۰۲). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد دلفی در گام اول روش دلفی به اعتبار سنجی، غربالگری و شناسایی شاخص‌های نهایی پژوهش بر اساس دیدگاه خبرگان استفاده شده است. بدین منظور از یک طیف هفت گزینه‌ای متغیرهای زبان‌شناختی استفاده گردید. این طیف از گزینه کاملاً بی‌اهمیت تا کاملاً بااهمیت رده‌بندی شد، دیدگاه ۱۰ کارشناس پیرامون اهمیت هر شاخص مبتنی بر طیف لیکرت هفت درجه احصا شده است: در مرحله دوم محاسبه ارزش فازی هر سؤال؛ پس از جمع‌آوری نظرات خبرگان در این مرحله بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده به محاسبه ارزش فازی هر یک از سؤالات (شاخص‌ها) می‌پردازیم. بدین ترتیب که ابتدا باید دیدگاه خبرگان تجمیع شود (وو و فانگ، ۲۰۱۱). در مرحله سوم فازی زدایی مقادیر انجام گرفت. معمولاً می‌توان تجمیع میانگین اعداد فازی مثلثی و دوزنقه‌ای را توسط یک مقدار قطعی که بهترین میانگین مربوطه است، خلاصه کرد. این عملیات را فازی زدایی گویند. روش‌های متعددی برای فازی زدایی وجود دارد. در نهایت برای رتبه‌بندی شاخص‌ها از آزمون فریدمن استفاده شده است. در این مرحله آزمون فریدمن برای تجزیه واریانس دوطرفه از طریق رتبه‌بندی و همچنین مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف با کاربرد نرم افزار SPSS استفاده شد. به طور کلی، تحلیل واریانس دوطرفه رتبه‌ای فریدمن، این فرضیه را می‌آزماید، که K گروه هم‌تا از توزیع پیوسته واحدی و یا از چند توزیع با میانه یکسان و یا در صورت تقارن توزیع‌ها با میانگین یکسان گرفته شده اند (منسوت فر، ۲۰۰۶).

$$X^2 = \frac{12}{Nk(k+1)} \sum_{j=1}^k R_j^2 - 3N(K+1)$$

K: تعداد ستون‌ها یا سؤالات

N: تعداد سطرها

jR^2 : حاصل جمع رتبه‌ها در ستون j ام

k-1: درجه آزادی

نمونه مورد نظر شامل ۹۲ نفر است. پس از انجام آزمون فریدمن اگر معنی‌داری آن به اثبات برسد (مقدار معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ کوچکتر باشد) می‌توان میانگین رتبه‌های مولفه‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد و مولفه‌هایی با بیشترین رتبه و کمترین رتبه را مشخص نمود. در آزمون فریدمن فرضیه صفر مبتنی بر یکسان بودن میانگین رتبه‌ها در بین گروه‌هاست. رد شدن فرضیه صفر به این معنی است که در بین گروه‌ها حداقل دو گروه با هم اختلاف معناداری دارند.

تجزیه و تحلیل یافته ها

نتایج یافته ها و تجزیه و تحلیل داده ها در دو بخش اصلی ذیل ارائه می گردد:

۱- بخش اول (بررسی داده ها کیفی): در این مرحله، مفاهیم اولیه به روش استقرائی و از طریق کدگذاری و تحلیل مفاهیمی که از طریق اسناد و مصاحبه نیمه ساختاریافته با فرماندهان جنگ تحمیلی انجام شد، مورد بررسی قرار گرفت و مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر دسته بندی شد.

۲- بخش دوم (بررسی داده های کمی): در این مرحله با استفاده از روش دلفی فازی طی سه راند به اعتبار سنجی مدل پیشنهادی پرداخته شد، در این مرحله از نرم افزار EXCELL جهت بررسی نتایج پرسشنامه های دلفی استفاده شده است. در نهایت مدل نهایی عوامل شناسایی شده با از مون فریدمن اولویت بندی شد.

-بررسی اسناد

مرحله اول: تنظیم پرسش های اساسی

در گام اول، پرسش های اصلی بر اساس داده های جدول ۱ تعیین و با پاسخ گویی به هر کدام از آن ها، محدوده فعالیت مشخص شد تا از بروز محدودیت های احتمالی زمینه ساز ابهام در مراحل بعدی پژوهش جلوگیری شود.

جدول ۱: سؤالات چگونگی تحلیل اسناد

مشخصه	نوع سؤال
چه چیزی (What)؟	مفاهیم مختلف فرهنگ دفاع مقدس و الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس چه چیزی است؟
چه (جامعه) (Who)؟	جامعه مورد مطالعه برای شناسایی مفاهیم مختلف فرهنگ دفاع مقدس و الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس چیست؟
چه وقت (When)؟	مفاهیم اثرگذار مربوط به چه دوره ای برای شناسایی مفاهیم مختلف فرهنگ دفاع مقدس و الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس جست و جو شده است؟
چگونه (How)؟	چهار روشی برای فراهم کردن مطالعات استفاده شده است؟

در این مرحله با تمرکز بر چستی مسئله، به تعیین و شناسایی مفاهیم فرهنگ دفاع مقدس و الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس پرداخته شد.

مرحله دوم: بررسی نظام مند متون

در این تحقیق پایگاه های علمی معتبر از سال ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۴ بررسی شد. کلمه های کلی متنوعی از جمله فرهنگ دفاع مقدس، فرهنگ مقاومت، فرهنگ ایثار، فرهنگ انقلاب اسلامی، فرهنگ مدیریتی برای جستجوی مقاله های پژوهش استفاده شد.

مرحله سوم: جستجو انتخاب منبع مناسب

در فرایند جستجو پژوهشگر پارامترهای مختلفی را مانند موضوع پژوهش، چکیده، واژگان کلیدی، مبانی نظری و مبانی تجربی و کیفیت پژوهش های مرتبط را در نظر گرفت و کتاب ها و مقاله های را که با مسئله و موضوع پژوهش تناسبی نداشت، حذف کرد. در نهایت ۱۵ منبع بر فرا ترکیب انتخاب شد. در این پژوهش تمام مقاله های همایشی و کنفرانسی به علت کیفیت پایین حذف شدند تعداد بی شماری نیز مقاله در خصوص ایثار، مقاومت، دفاع مقدس، جنگ تحمیلی به علت اینکه به فرهنگ دفاع مقدس نپرداخته بودند، حذف شدند. تعداد زیادی مقاله انگلیسی یافت شد که همگی جنگ تحمیلی را به با ابعاد ملی و بین المللی تحلیل کرده بودند و با بررسی متون آن مقالات و بی ارتباط بودن با هدف پژوهش از بررسی خارج شدند.

مرحله چهارم استخراج نتایج منابع منتخب

در این مرحله، مقاله ها و کتاب های منتخب چندین بار بررسی و پس از استخراج کدها و مرور آن ها، مقاله های مشابه حذف شد.

مرحله پنجم: تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته های کیفی

پس از مطالعه عمیق منابع منتخب که ۱۵ مقاله و کتاب بود، به استخراج و کدگذاری مقوله های اصلی از منابع منتخب پرداخته شد. در این مرحله با توجه به بررسی انجام شده توسط پژوهشگر که نشان از مطالعات گسترده در خصوص دفاع مقدس و جنگ تحمیلی بود، نمایان شد که علاوه بر مطالعات گسترده با ابعاد و روش های مختلف در این خصوص مطالعه جامعی خاصه در خصوص فرهنگ دفاع مقدس انجام نشده است بنابراین، تصمیم بر این شد که با مصاحبه با فرماندهان جنگ تحمیلی به تکمیل مفاهیم پرداخته شود. از طریق مطالعه ادبیات و پیشینه مرتبط با فرهنگ دفاع مقدس و فرهنگ مدیریتی از طریق کتابخانه ها و فصلنامه های علمی پژوهشی بررسی شد. در نهایت ۱۵ منبع از منابعی که ۱۰ سال اخیر در این خصوص تدوین شده بود و بیشترین ارتباط را با متغیرهای پژوهش داشتند استفاده شد از این ۱۵ مقاله و کتاب تعداد ۶۳ مفهوم استخراج گردید. جدول ۲ مفاهیم شناسایی شده از پیشینه مرتبط را نشان می دهد.

جدول ۲: نمونه ای از مفاهیم استخراج شده از پیشینه

شاخص	مؤلف-عنوان پژوهش
۱۴- پایداری و مقاومت مردم و نیروهای مسلح	
۱۵- شکل‌گیری فرهنگ سازمانی خاص در نیروهای مسلح مفروضات بنیادین	لطفی جلال آبادی (۱۴۰۲)- شناسایی و رتبه بندی الگوی فرهنگ سلازمانی نیروهای مسلح در دفاع مقدس
۱۶- ارزشها و هنجارها و الگوها و نمادهای رفتاری	
۱۷- امنیت پایدار و دفع تهدیدات،	
۱۸- خارج شدن قدرت‌های فرا منطقه‌ای نظیر ایالات متحده امریکا و منطقه‌ای مانند رژیم صهیونیستی از منطقه خاورمیانه هستیم.	زارعی و همکاران (۱۴۰۲)- نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از منظر سازه‌نگاری
۱۹- فرهنگ به عنوان میراثی گران سنگ در ذهن ملت ایران	
۲۰- نشر ارزش های معنوی و اخلاقی با شمیم عطر خون شهیدان،	نعمت الهی (۱۴۰۱)- نقش دفاع مقدس در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت
۲۱- ترویج فرهنگ عاشورایی	
۲۲- طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده	خضرای راد و همکاران (۱۴۰۱)- راهکارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده

مرحله دوم: مصاحبه با خبرگان

در مرحله دوم از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۱۲ نفر از فرماندهان جنگ تحمیلی اطلاعات در حوزه دفاع مقدس و در رده های کلان مدیریتی اطلاعات تکمیلی گردآوری شد. اعضای پنل خبرگان از فرماندهان جنگ تحمیل در حوزه ترویج فرهنگ دفاع مقدس و دارای سابقه مدیریتی و تدریس بودند.

جدول ۳: نمونه ای از نحوه ی استخراج کدها

مفاهیم اولیه	خلاصه متن مصاحبه ها
۱-نهادینه کردن فرهنگ اصیل عاشورایی در بین تمام اقشار	طوری باید زمینه فراهم شود که فرهنگ اصیل عاشورایی در بین تمام اقشار و فرهنگ اصیل دفاع مقدس و نقش مهم آن در کشور ما نهادینه شود و عمیق شود. گسترش و تعمیق فرهنگ دفاع مقدس و نهادینه کردن ترویج این فرهنگ متعالی بعنوان تضمین کننده استحکام پایه های انقلاب اسلامی و هویت ملی ضروری است و نباید هیچگاه از این موضوع غافل شویم. و نباید بگذاریم اصول فرهنگ دفاع مقدس تحریف شود و به شکل واقعی آن انتشار یابد که در این خصوص نقش نظام تعلیم و تربیت در ترویج فرهنگ دفاع خیلی مهم و اثر گذار است.
۲-نهادینه کردن فرهنگ اصیل دفاع مقدس و نقش مهم آن در	
۳-گسترش و تعمیق فرهنگ دفاع مقدس و نهادینه کردن ترویج این فرهنگ متعالی بعنوان تضمین کننده استحکام پایه های انقلاب اسلامی و هویت ملی	
۱۰۸-جلوگیری از تحریف و فراموشی فرهنگ دفاع مقدس	
۱۰۹-توجه به نقش نظام تعلیم و تربیت در ترویج فرهنگ دفاع	

ادغام مفاهیم حاصل از متن استناد و مصاحبه ها

در مرحله نخست مضامین اولیه استخراج شده از متن اسناد تحلیل و کد گذاری شد سپس متن مصاحبه ها تحلیل و مفاهیم مهم و اصلی کد گذاری و مفاهیم غیر ضروری و بی ارتباط حذف شد، با ادغام کد گذاری های حاصل از مصاحبه و کد گذاری های حاصل از متن اسناد ابعاد، مولفه ها و شاخص های نهایی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس در قالب ۱۰۵ مفهوم استخراج شد. و این ۱۰۵ مفهوم در به روش تحلیل مضمون تحلیل شد که در قالب ۳۲ مؤلفه و ۱۰ بعد دسته بندی شد. بر اساس گام های روش تحلیل مضمون، برای تحلیل داده، متن اسناد و مصاحبه ها چندین بار به دقت مطالعه و سپس کد گذاری شد. در ابتدا جهت تشکیل چارچوب اولیه مفاهیمی که، از درون و تحلیل اسناد و مصاحبه هایی با خبرگان احصا شده بودند، به صورت سطر به سطر جهت استخراج مفاهیم اولیه کد گذاری شدند. تعداد زیادی کد به دست آمد که از میان کدهای اولیه، با مطالعه رفت و برگشتی میان داده ها، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی ترکیب شدند،

جدول ۴: چند نمونه از دسته بندی های به روش تحلیل مضمون

ابعاد- مضامین فراگیر	مؤلفه - مضامین سازمان دهنده	مفاهیم- مضامین پایه
الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس	مسئولیت پذیری	۱-مسئولیت پذیری در امور
	دشمن ستیزی	۲-تلاش مسئولانه همه اقشار
ولایت مداری	ولایت مداری	۳- تلاش برای انگیزه مردم به داشتن روحیه دشمن ستیزی
		۴-تقویت و آمادگی حضور آنان برای مقابله با دشمن در آینده
		۵-تیین و تشریح فعالیت و تلاش گسترده دشمنان برای عدم به فراموشی سپردن دفاع مقدس
		۶-شناخت و باورمندی به جایگاه و اختیارات ولایت و معتقد به دفاع از حریم ولایت
خستگی ناپذیر	خستگی ناپذیر	۷-شناخت و پذیرش اندیشه ها، منویات، اولویت ها و مطلوبیت های رهبری و باور به اطاعت از ولی ولایت مطلقه ولی فقیه و ولایت مداری و ولایت محوری
		۸- روحیه انقلابی و تلاش مضاعف
		۹-سخت کوشی و خستگی ناپذیری
شجاعت و قاطعیت	شجاعت و قاطعیت	۱۰-شجاعت و قاطعیت در امور و شجاعت و ایستادگی در برابر دشمن اراده ها و ایمان
		۱۱- قاطعیت و کارآمدی
اعتماد و تعهد	اعتماد و تعهد	۱۲-ماندگاری و جهان شمولی انقلاب اسلامی برای یافتن راه های
		۱۳-اعتماد متقابل و تعهد در تمامی سطوح و اعتماد به نفس و عزت نفس
رفتار فردی و خودباوری	رفتار فردی و خودباوری	۱۴-اعتماد و قابل اتکا برای ترویج فرهنگ دفاع مقدس
		۱۵-مردمی متعهد و حضور در میدان های دشوار
		۱۶-مدیریت قناعتی با اهمیت دادن به بیت المال
		۱۷-خودباوری و حسن خلق و اعتقاد و همبستگی
تدابیر و سیاستگذاری دوراندیشانه	دوراندیشی و تدبیر	۱۸-خودباوری به توانمندی های فردی و تفکر راهبردی و عمیق
		۱۹-انتقادپذیری و توان تحمل نقدهای کارساز
		۲۰-خودباوری به تأثیر برکات دفاع مقدس در برون رفت از تنگناهای
		۲۱-استفاده از کلید واژه صلح طلبی برای اقتدار و منزلت جهانی دفاع مقدس
۲۲-بکارگیری تدابیر عزت خواهی و احترام برای حوزه دفاع مقدس و عزت ملی		

۲۳- بکارگیری تدابیر راهبردی برای حل معضلات فرهنگی دفاع مقدس	
۲۴- فداکاری در اجرای سیاست های فرهنگی حوزه دفاع مقدس	سیاست ها و تصمیمات
۲۵- ساده زیستی، فروتنی و وجدان کاری	راهبردی
۲۶- عدم دل بستگی به مسائل دنیوی و مادی به عنوان الگوی فرهنگی دفاع مقدس	
۲۷- درستکاری خودسازی و خود کنترلی در تصمیم گیری های مهم و راهبردی	
۲۸- تدابیر و سیاستگذاری برای ترویج راهبردی حوزه دفاع مقدس	

شناسایی و اعتبار سنجی مفاهیم پژوهش با روش دلفی فازی

راند اول دلفی فازی

در این مرحله ابتدا تعداد ۱۰ نفر از خبرگان دانشگاهی جهت عضویت در پنل شناسایی شدند، سپس پرسشنامه پژوهش به تعداد ۱۰۵ سؤال در اختیار آنها قرار گرفت. مراحل راند اول به شرح ذیل است؛

۱- در این مرحله ابتدا برای بررسی و اعتبار سنجی مفاهیم پژوهش بر اساس دیدگاه خبرگان از یک طیف هفت گزینه ای متغیرهای زبان شناختی برای طراحی پرسشنامه و جمع آوری نظرات خبرگان استفاده شد، این طیف از گزینه کاملاً بی اهمیت تا کاملاً با اهمیت رده بندی شد.

۲- در مرحله دوم متغیرهای زبانی (کلامی) به اعداد فازی مثلث تبدیل شدند و فازی سازی دیدگاه خبرگان برای هر مفهوم انجام گرفت.

۳- در این مرحله فازی زدایی مقادیر انجام گردید. با توجه تعاریف دلفی فازی عدد ۰/۷ به عنوان معیار آستانه قرار گرفت. به این معنا که مفاهیمی که عدد فازی زدایی شده آن ها بالاتر از ۰/۷ است از نظر خبرگان پژوهش قابل قبول محسوب می شوند، همچنین متغیرهایی که کمتر از ۰/۷ است، از نظر خبرگان پژوهش جزء مفاهیم تأثیر گذار نیستند و تمامی مواردی که امتیازی کمتر از ۰/۷ کسب کرده اند حذف شده است.

در این پژوهش ۶ مفهوم به دلیل کسب میانگین کمتر از ۰/۷ از دور نخست خارج شدند همچنین در این مرحله مؤلفه ی «مقاومت و پایداری» از «نمادها و ارزش های دفاع مقدس» به بعد «الگوسازی از قهرمانان» انتقال یافت، تعداد ۳ مفهوم با هم ادغام شدند و دو مفهومی توسط خبرگان اضافه گردید و بعد ایمان و اخلاص با بعد اخلاق مداری ترکیب و ادغام شد.

مرحله دوم دلفی فازی: در این مرحله پس از حذف مفاهیم رد شده، ادغام و ترکیب مفاهیم با نظر خبرگان و اضافه نمودن مفاهیم در مجموع ۹۹ مفهوم به دست آمد که برای راند دوم دلفی مطابق راند قبلی پرسشنامه طراحی و در اختیار خبرگان قرار گرفت. پس از جمع آوری و تحلیل نظرات خبرگان، هر ۹۹ مفهوم تأیید شد و مؤلفه جدیدی اضافه نگردید و سؤالی حذف و یا اضافه نشد که این نشانه ای برای پایان راندهای دلفی است، بنابراین پس از دو دور دلفی فازی و حذف، اضافه، ادغام مفاهیم هم مفهوم و مشابه و ترکیب مفاهیم در نهایت ۹ مضمون فراگیر (بعد)، ۳۴ مضمون سازمان دهنده (مؤلفه) و ۹۹ مضمون پایه (مفهوم) در قالب جدول (۴-ف) نهایی شد.

نتایج حاصل و تأیید ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مرحله آخر دلفی دور دوم، پس از استخراج نهایی ابعاد و شاخص‌های مدل در پایان در قالب جداول ۵ ارائه می‌گردد.

جدول ۵: ابعاد، مؤلفه‌ها و مضامین الگوی فرهنگ دفاع مقدس در پایان روش دلفی

نتیجه	میانگین	فازی سازی	مؤلفه‌ها	سؤالات (مضامین پایه)
بعد: ریسک پذیری، نوآوری و تحول				
پذیرش	0.714	(0.595,0.673,0.875)	ریسک پذیری و	۱- قدرت ریسک پذیری و نوآوری در زمینه بکارگیری متدهای فرهنگی نو
پذیرش	0.776	(0.632,0.75,0.945)	نوآوری	۲- بهره‌مندی خلاقانه، نوآور و هوشمند از تجارب و دست آوردهای جنگ تحمیلی
پذیرش	0.739	(0.618,0.709,0.89)	تحول، تغییر	۳- تحول و تعالی در بستر نهادهای فرهنگی و ارزشی
پذیرش	0.764	(0.664,0.727,0.9)	و اصلاح	۴- تحول آفرین، پویا و انعطاف‌پذیر در مأموریت‌ها مهم
پذیرش	0.772	(0.641,0.745,0.93)		۵- تحول و بکارگیری فناوری‌های نوینی که نقش تعیین‌کننده‌ای در فرهنگ سازی دارند و به‌رمندی از تجارب و تحولات جنگ تحمیلی
پذیرش	0.757	(0.618,0.732,0.92)		۶- تغییر نگرش و دانش و تغییرات سیاست‌های فرهنگی
پذیرش	0.725	(0.564,0.695,0.915)	چابک سازی	۷- چابک سازی در سطوح مدیریتی فرماندهان جنگی
پذیرش	0.762	(0.605,0.745,0.935)	و کوچک سازی	۸- کوچک سازی برخی تشکیلات و موسسات فرهنگی دفاع مقدس و غنی سازی آن
بعد: نمادها و ارزش‌های فرهنگ مدیریتی				
پذیرش	0.786	(0.641,0.768,0.95)		۹- تجدیدنظر در ساختار و بسترهای مدیریت نهادهای فرهنگی و ارزشی
پذیرش	0.768	(0.623,0.745,0.935)		۱۰- بکارگیری نگرش‌ها و دانش‌های فرهنگ مدیریتی ساختارمند، اساسی و اصولی
پذیرش	0.821	(0.718,0.791,0.955)		۱۱- تجدیدنظر دوباره در بالانش و هم‌ترازی مدیریت سرمایه انسانی حوزه‌های دفاع مقدس با ساختار فرهنگی مدیریت حاکم
پذیرش	0.798	(0.673,0.777,0.945)	مدیریت داوطلبانه	۱۲- بکارگیری و مدیریت نیروهای داوطلبانه علمی برای تبلیغات علمی و اصولی برای درک فرهنگ از سوی مخالفان داخلی و خارجی
پذیرش	0.775	(0.636,0.755,0.935)		۱۳- بکارگیری جوانان مستعد داوطلب و مدیریت آنان برای اجرای ایده‌های پیشنهادی آنان
پذیرش	0.821	(0.718,0.791,0.955)		۱۴- مشارکت‌پذیری و ارتقاء مذاکره در سطوح مدیریت

۱۵-ارتباطات، تعاملات و تبلیغات گسترده در خصوص فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس	مهارت مذاکره و مشارکت	(0.623,0.745,0.935)	0.768	پذیرش
۱۶-تصمیم‌گیری مشارکتی در همه سطوح، مشارکت جویی و مشارکت مردمی		(0.6,0.714,0.895)	0.736	پذیرش
۱۷-هم‌افزایی و مذاکره در جاهای راهبردی		(0.782,0.841,0.99)	0.871	پذیرش
۱۸-مشارکت و مذاکره برای تعهد و انگیزه خادمان حوزه دفاع مقدس		(0.636,0.755,0.935)	0.775	پذیرش
۱۹-مشارکت حداکثری و مذاکره بین‌المللی با موافقان	پاسخگویی و	(0.655,0.777,0.95)	0.794	پذیرش
۲۰-شفافیت و انعکاس بدون سانسور دستاوردها	شفافیت	(0.609,0.736,0.935)	0.760	پذیرش
۲۱-پاسخگویی صریح برای جاب‌رضایت مخالفان		(0.773,0.836,0.98)	0.863	پذیرش
بعد: هوشمندی و آگاهی علمی				
۲۲-بصیرت و هوشمندی در دفاع از آرمان‌های انقلاب اسلامی	بصیرت و	(0.745,0.818,0.98)	0.848	پذیرش
۲۳-هوشمندی و بصیرت بودن در هنگام مواجهه با چالش‌های سخت هوشیاری از توطئه	هوشمندی	(0.555,0.705,0.905)	0.721	پذیرش
۲۴-آموزش استفاده از ظرفیت جوانان، فرصت‌های مادی و نیروهای مستعد انسانی	آموزش و آگاهی	(0.886,0.9,1)	0.929	پذیرش
۲۵-نگاه راهبردی در مقابله با سیاست‌ها و راهبردهای دشمنان		(0.727,0.795,0.965)	0.829	پذیرش
۲۶-آگاه نمودن جامعه نسبت به توطئه‌های دشمنان و یادآوری تهدید آن‌ها		(0.682,0.773,0.93)	0.795	پذیرش
۲۷-رسانه‌های گروهی از جمله رادیو و تلویزیون، مطبوعات، وسایل صوتی و تصویری	هنر استفاده رسانه و	(0.536,0.691,0.91)	0.712	پذیرش
۲۸-اطلاع‌رسانی نوین و فضایی مجازی	مطبوعات	(0.673,0.773,0.96)	0.802	پذیرش
۲۹-تعلیم و تربیت برای ترویج فرهنگ دفاع	کارگاه	(0.823,0.859,0.99)	0.891	پذیرش
۳۰-ایجاد کارگاه‌های علمی، پژوهشی و دانشگاهی	علمی و پژوهشی	(0.755,0.823,0.99)	0.856	پذیرش
بعد: الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس				
۳۱-مسئولیت‌پذیری در امور	مسئولیت پذیری	(0.641,0.745,0.93)	0.772	پذیرش
۳۲-روحیه حماسی، شهادت‌طلبی و استکبارستیزی		(0.686,0.782,0.96)	0.809	پذیرش

۳۳- روحیه اقتدار، مقاومت، پایداری، ایثارگری، کار و تلاش انقلابی و بسیجی و تکلیف گرایی و استفاده از راه های میان بر برای مجاهدت و استقامت	مقاومت و پایداری	(0.745,0.818,0.98)	0.848	پذیرش
۳۴- تلاش برای انگیزه مردم به داشتن روحیه دشمن ستیزی	دشمن	(0.668,0.741,0.915)	0.775	پذیرش
۳۵- تقویت و آمادگی حضور آنان برای مقابله با دشمن در آینده	ستیزی	(0.6,0.732,0.92)	0.751	پذیرش
۳۶- تبیین و تشریح فعالیت و تلاش گسترده دشمنان برای عدم به فراموشی سپردن دفاع مقدس		(0.582,0.732,0.93)	0.748	پذیرش
۳۷- شناخت و باورمندی به جایگاه و اختیارات ولایت و معتقد به دفاع از حریم ولایت	ولایت مداری	(0.814,0.855,0.98)	0.883	پذیرش
۳۸- شناخت و پذیرش اندیشه ها، منویات، اولویت ها و مطلوبیت های رهبری و باور به اطاعت از ولی ولایت مطلقه ولی فقیه و ولایت مداری و ولایت محوری		(0.6,0.714,0.895)	0.736	پذیرش
۳۹- روحیه انقلابی و تلاش مضاعف	خستگی	(0.655,0.75,0.945)	0.783	پذیرش
۴۰- سخت کوشی و خستگی ناپذیری	ناپذیری	(0.609,0.736,0.935)	0.760	پذیرش
۴۱- شجاعت و قاطعیت در امور و شجاعت و ایستادگی در برابر دشمن اراده ها و ایمان	شجاعت و قاطعیت	(0.723,0.805,0.97)	0.832	پذیرش
۴۲- قاطعیت و کارآمدی		(0.818,0.864,1)	0.894	پذیرش
۴۳- ماندگاری و جهان شمولی انقلاب اسلامی برای یافتن راه های		(0.682,0.768,0.945)	0.798	پذیرش
۴۴- برجسته سازی و تقویت نقش فرماندهان و رزمندگان جنگ تحمیلی		(0.805,0.836,0.975)	0.872	پذیرش
۴۵- اعتماد متقابل در تمامی سطوح و اعتماد به نفس و عزت نفس	اعتماد و تعهد	(0.682,0.782,0.955)	0.806	پذیرش
۴۶- اعتماد و قابل اتکا برای ترویج فرهنگ دفاع مقدس		(0.732,0.809,0.98)	0.840	پذیرش
۴۷- مردمی متعهد و حضور در میدان های دشوار		(0.782,0.832,0.99)	0.868	پذیرش
۴۸- مدیریت قناعتی با اهمیت دادن به بیت المال		(0.695,0.786,0.97)	0.817	پذیرش
۴۹- خودباوری و حسن خلق و اعتقاد و همبستگی	رفتار فردی و خودباوری	(0.832,0.864,1)	0.898	پذیرش
۵۰- خودباوری به توانمندی های فردی و تفکر راهبردی و عمیق		(0.65,0.718,0.905)	0.758	پذیرش
۵۱- انتقادپذیری و توان تحمل نقدهای کارساز		(0.677,0.745,0.93)	0.784	پذیرش
۵۲- خودباوری به تأثیر برکات دفاع مقدس در برون رفت از تنگناهای		(0.809,0.85,0.99)	0.883	پذیرش

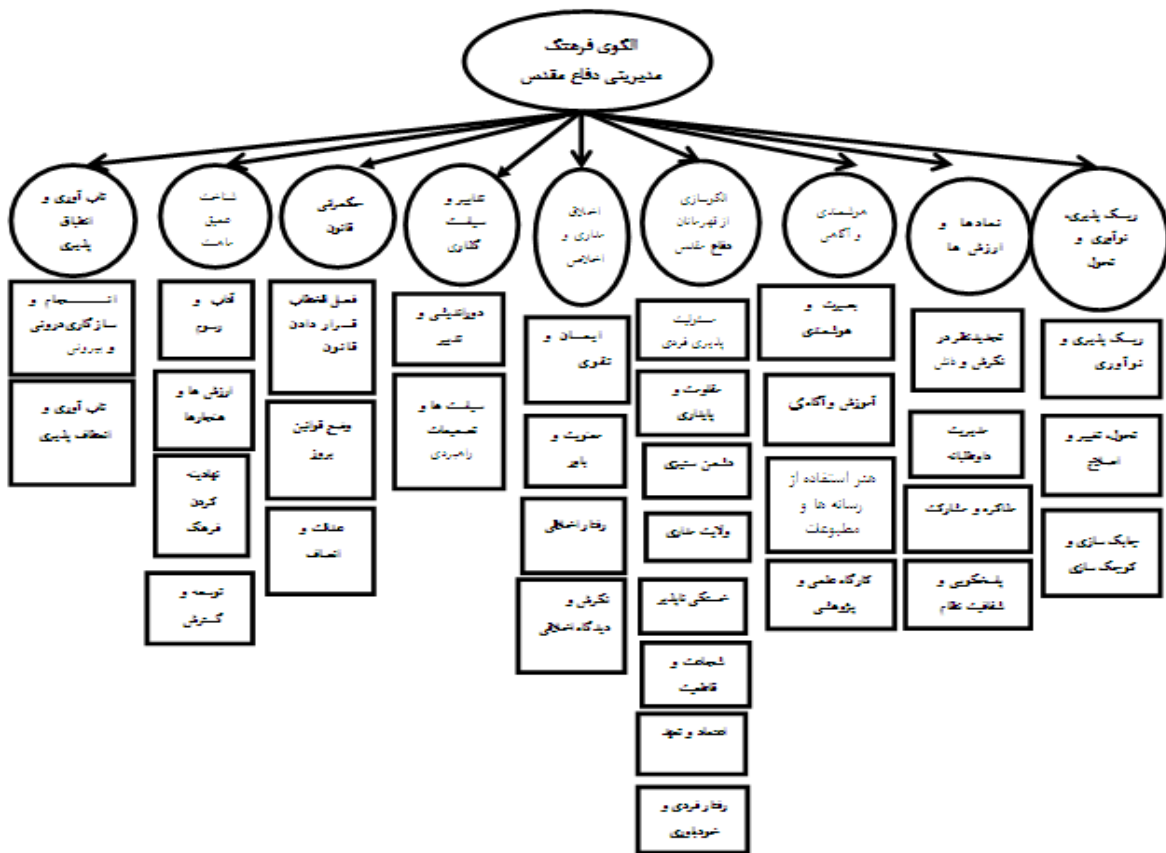
بعد: تدابیر و سیاست گذاری دوراندیشانه

۵۳- استفاده از کلید واژه صلح طلبی برای اقتدار و منزلت جهانی دفاع مقدس	دوران‌دیشی و تدبیر	(0.741,0.805,0.965)	0.837	پذیرش
۵۴- بکارگیری تدابیر عزت خواهی و احترام برای حوزه دفاع مقدس و عزت ملی		(0.759,0.818,0.98)	0.852	پذیرش
۵۵- بکارگیری تدابیر راهبردی برای حل معضلات فرهنگی دفاع مقدس		(0.668,0.786,0.95)	0.802	پذیرش
۵۶- فداکاری در اجرای سیاست های فرهنگی حوزه دفاع مقدس ۵۷- ساده زیستی، فروتنی و وجدان کاری	سیاست ها و تصمیمات	(0.709,0.777,0.94)	0.809	پذیرش
۵۸- عدم دلبستگی به مسائل دنیوی و مادی به عنوان الگوی فرهنگی دفاع مقدس	راهبردی	(0.618,0.727,0.935)	0.760	پذیرش
۵۹- درستکاری خودسازی و خود کنترلی در تصمیم گیرهای مهم و راهبردی		(0.836,0.868,0.99)	0.898	پذیرش
۶۰- تدابیر و سیاستگذاری برای ترویج راهبردیحوزه دفاع مقدس		(0.736,0.782,0.95)	0.823	پذیرش
بعد: اخلاق مداری و اخلاص				
۶۱- ایمان به امداد و نصرت الهی و اعتقاد به محبت و رضایت الهی و خدامحوری	ایمان و تقوی	(0.632,0.764,0.94)	0.778	پذیرش
۶۲- اخلاص و توکل، رضا و تسلیم		(0.75,0.8,0.975)	0.842	پذیرش
۶۳- اعتقاد به عالم برزخ و قیامت و پاداش و جزای پس از مرگ ۶۴- باور و اعتقاد مطلق به خدای متعال و معادباوری		(0.745,0.818,0.98)	0.848	پذیرش
۶۵- معنویت گرای واقعی نه ظاهری		(0.577,0.673,0.865)	0.705	پذیرش
۶۶- تمسک سبک مدیریت اسلامی و ایمان به ارزش های اسلامی ۶۷- خدمت به خلق و اعتقادی و رفتاری دینی بر پابندی به اصول	معنویت و باور	(0.85,0.877,0.99)	0.906	پذیرش
۶۸- شور و حال عارفانه و انس با قرآن و عترت ۶۹- برجسته سازی مؤلفه های اعتقادی، مناسکی دین اسلام		(0.568,0.686,0.87)	0.708	پذیرش
۷۰- شکل دهی اخلاق و رفتار متناسب با شأن و منزلت نیروهای دفاع مقدس	رفتار اخلاقی	(0.636,0.727,0.93)	0.765	پذیرش
۷۱- رفتار اخلاقی در بزنگاهای مختلف و روی باز ۷۲- نگرش و باور اخلاقی و واقعی نه ظاهری و منفعتی		(0.7,0.805,0.97)	0.825	پذیرش
۷۳- دوری از فساد اقتصادی و مالی در استفاده از بیت المال اخلاقی		(0.595,0.718,0.91)	0.741	پذیرش
بعد: حکمرانی قانون				
۷۴- قانون محوری و فصل الخطاب قرار دادن قانون		(0.782,0.841,0.99)	0.871	پذیرش
		(0.795,0.841,0.99)	0.875	پذیرش
		(0.65,0.773,0.955)	0.793	پذیرش
		(0.759,0.818,0.98)	0.852	پذیرش
		(0.723,0.805,0.97)	0.832	پذیرش
		(0.614,0.741,0.925)	0.760	پذیرش

۷۵-عدم تعارض با نهادی مخالف و بکارگیری مر قانون در تعارضات	فصل الخطاب قرار	(0.609,0.755,0.91)	0.758	پذیرش
۷۶-پابندی به قوانین و رعایت سلسله مراتب	دادن قانون	(0.668,0.759,0.945)	0.791	پذیرش
۷۷-وضع قوانین برای سرمایه انسانی هم تراز و بروز	وضع قوانین	(0.768,0.823,0.99)	0.860	پذیرش
۷۸-وضع قوانین برای حل مسئله عدالت و مبارزه با فساد مطابق جامعه امروز	بروز	(0.873,0.891,1)	0.921	پذیرش
۷۹-عدالت در اجرای قوانین	عدالت و	(0.75,0.814,0.97)	0.845	پذیرش
۸۰-انصاف در انجام اقدامات و فعالیت ها	انصاف	(0.777,0.832,0.97)	0.860	پذیرش
بعد: شناخت عمیق ماهیت فرهنگ				
۸۱-پابندی به هویت اسلامی و حفظ اصالت هویت ایرانی	آداب و	(0.618,0.705,0.915)	0.746	پذیرش
۸۲-رعایت سنت ها و آداب و رسوم اسلامی ملی	رسوم	(0.636,0.755,0.935)	0.775	پذیرش
۸۳-پاسداشت سبک زندگی رزمندگان جنگ پاسداشت زندگی اسلامی ایرانی		(0.782,0.832,0.965)	0.860	پذیرش
۸۴-پیروی و تبعیت از سنت ها و آداب و رسوم اسلامی		(0.705,0.782,0.955)	0.814	پذیرش
۸۵-بهره‌مندی از همه پتانسیل ها و ظرفیت‌ها ارزشی	ارزش ها و	(0.732,0.791,0.955)	0.826	پذیرش
۸۶-نهادینه کردن اخلاق و ارزش های دینی در محیط کار و ارزش های انسانی	هنجارها	(0.682,0.782,0.955)	0.806	پذیرش
۸۷-نهادینه کردن فرهنگ اصیل عاشورایی در بین تمام اقشار	نهادینه کردن	(0.609,0.705,0.895)	0.736	پذیرش
۸۸-نهادینه کردن فرهنگ اصیل دفاع مقدس و نقش مهم آن در	فرهنگ	(0.695,0.791,0.955)	0.814	پذیرش
۸۹-گسترش و تعمیق فرهنگ دفاع مقدس و نهادینه کردن ترویج این فرهنگ متعالی بعنوان تضمین کننده استحکام پایه‌های انقلاب اسلامی و هویت ملی	توسعه و گسترش فرهنگ	(0.773,0.827,0.98)	0.860	پذیرش
۹۰-جلوگیری از تحریف و فراموشی فرهنگ دفاع مقدس		(0.759,0.818,0.98)	0.852	پذیرش
۹۱-توجه به نقش نظام تعلیم و تربیت در ترویج فرهنگ دفاع		(0.7,0.791,0.96)	0.817	پذیرش
۹۲-ضرورت مطالبه‌گری از مسئولان و متولیان در پابندی و بازنشر فرهنگ دفاع مقدس		(0.668,0.773,0.955)	0.799	پذیرش
بعد: تاب آوری و انطباق پذیری				
۹۳-درک زبان مشترک و سازگاری و ریع ابهامات بدون تنش	انسجام و	(0.741,0.795,0.965)	0.834	پذیرش
۹۴-انسجام و سازگاری فرهنگ ملی و فرا ملی	سازگاری	(0.586,0.723,0.925)	0.745	پذیرش
۹۵-تبیین ضرورت‌ها و الزامات استفاده از تجربه‌های دفاع مقدس برای انسجام درونی و بیرونی	درونی و بیرونی	(0.695,0.791,0.955)	0.814	پذیرش

پذیرش	0.803	(0.695,0.768,0.945)	۹۶- تقویت امید به آینده و رفع ابهامات در مسیر تحقق اهداف
پذیرش	0.924	(0.873,0.9,1)	۹۷- مقاومت و سازگاری هنگام حضور در میدان های سخت
پذیرش	0.864	(0.791,0.827,0.975)	۹۸- تاب آوری، انعطاف پذیری و سازگاری به موقع در مواقع جنگی
پذیرش	0.798	(0.682,0.768,0.945)	۹۹- کمک به تقویت مقاومت مردمی در برابر دشمنان و توطئه های آنها

پس از پایان مرحله دلفی در مجموع شامل ۹۹ مفاهیم پایه ، ۳۴ مضمون سازمان دهنده و ۹ مضمون فراگیر برای الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس شناسایی شده‌اند.

نمودار ۱: الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس (یافته های پژوهش)

رتبه‌بندی شاخص‌های پژوهش

در این پژوهش برای رتبه‌بندی شاخص‌ها از آزمون فریدمن استفاده شده است. نمونه مورد نظر شامل ۹۲ نفر است. پس از انجام آزمون فریدمن اگر معنی داری آن به اثبات برسد (مقدار معنی داری آزمون از ۰/۰۵ کوچکتر باشد) می‌توان میانگین رتبه‌های مولفه‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد و مولفه‌هایی با بیشترین رتبه و کمترین رتبه را مشخص نمود. در آزمون فریدمن فرضیه صفر مبتنی بر یکسان بودن میانگین رتبه‌ها در بین گروه‌هاست. رد شدن این فرضیه صفر به این معنی است که در بین گروه‌ها حداقل دو گروه با هم اختلاف معناداری دارند. در این پژوهش آزمون برای تک تک ابعاد و مؤلفه‌ها انجام گرفت که بعد «الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس» با میانگین ۴/۴۹۹ در اولویت اول و بعد «تاب آوری و انطباق پذیری» با میانگین ۲/۴۴۸ در رتبه آخر قرار دارد سایر ابعاد به شرح جدول... آورده شده است.

جدول ۶: نتایج آزمون رتبه‌بندی فریدمن - مولفه‌های اصلی

نام متغیر	میانگین رتبه‌ها	رتبه	آماره کای اسکوتر	مقدار معناداری
الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس	۴/۴۹۹	۱		
نمادها و ارزش‌های فرهنگ مدیریتی	۴/۴۱۰	۲		
شناخت عمیق ماهیت فرهنگ	۳/۹۲۱	۳		
هوشمندی و آگاهی علمی				
	۳/۶۴۶	۴		
تدابیر و سیاست‌گذاری دوراندیشانه	۲/۹۹	۵	۹۸/۹۱۵	۰/۰۰۰
ریسک‌پذیری، نوآوری و تحول	۲/۷۶۰	۶		
اخلاق‌مداری و اخلاص				
	۲/۸۴۱	۷		
حکمرانی قانون	۲/۶۶۶	۸		
تاب‌آوری و انطباق‌پذیری	۲/۴۴۸	۹		

در رتبه بندی انجام شده برای مولفه‌های اصلی، آماره کای اسکوتر آزمون فریدمن برابر ۹۸/۹۱۵ و مقدار معناداری متناظر با آن کوچکتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) به دست آمده است. بنابراین می‌توان مولفه‌های اصلی را از بیشترین تا کمترین میانگین رتبه مرتب کرد. " الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس " با میانگین رتبه ۴/۴۹۹، در رتبه اول قرار دارد یعنی در پاسخ به این سوالات این مولفه اکثر پاسخگویان گزینه‌هایی با کدهای ۵ و ۴ را انتخاب کرده‌اند.

بحث و نتیجه گیری

این تحقیق باهدف مفاهیم فرهنگ دفاع مقدس (الگوی فرهنگ مدیریتی آن) انجام شده است. نتایج به دست آمده پس از اصلاح و اعتباربخشی توسط خبرگان، میزان اهمیت و اولویت ابعاد و شاخص‌های نهایی پژوهش (۹ بعد اصلی و ۳۴ مؤلفه و ۹۹ شاخص) بررسی شد، مطالعات پیشین صرفاً به بحث دفاع مقدس از زاویه دیگر پرداخته می‌شد این تنها پژوهشی است که به‌طور ویژه الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس را مورد کاوش قرار داده است، بنابراین فقدان تحقیقات در این زمینه باعث می‌شود تا ویژگی مقایسه خدشه‌دار شود و تحقیق کاملاً جامعی در این زمینه صورت نگیرد. در نهایت ابعاد شناسایی شده عبارتند به ترتیب اولویت عبارتند از: ۱- الگوسازی از قهرمانان دفاع مقدس (۴/۴۹۹)؛ ۲- نمادها و ارزش‌های فرهنگ مدیریتی (۴/۴۱۰)؛ ۳- شناخت عمیق ماهیت فرهنگ (۳/۹۲۱)؛ ۴- هوشمندی و آگاهی علمی (۳/۶۴۶)؛ ۵- تدابیر و سیاست‌گذاری دوراندیشانه (۲/۹۹)؛ ۶- ریسک‌پذیری، نوآوری و تحول (۲/۷۶۰)؛ ۷- اخلاق مدارای و اخلاص (۲/۸۴۱)؛ ۸- حکمرانی قانون (۲/۶۶۶)؛ ۹- تاب‌آوری و انطباق‌پذیری (۲/۴۴۸).

با بررسی‌های انجام شده پژوهشی که به بدین شکل مفاهیمی فرهنگ دفاع مقدس و الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس پرداخته باشد، مشاهده نگردید، اما ابعاد و مؤلفه‌های این مدل نقاط اشتراکی با تحقیقات داخلی و خارجی دارد، ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

از میان مطالعات انجام شده در این زمینه، از بعد کلان می‌توان نتایج این تحقیق را هم‌راستا با کتابی (۱۴۰۴) پژوهشی با عنوان «تأثیر ارزش‌های دفاع مقدس بر ارتقای جایگاه محور مقاومت»؛ جعفری (۱۴۰۳) «تبیین اصول اساسی حاکم بر فرهنگ و ساختار سازمان‌های نیروهای مسلح در دوران دفاع مقدس»؛ لطفی جلال آبادی (۱۴۰۲) در مقاله شناسایی و رتبه بندی الگوی فرهنگ سلزمانی نیروهای مسلح در دفاع مقدس»؛ زارعی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از منظر سازه‌انگاری»؛ زاهدی تیر (۱۴۰۰) در کتابی با عنوان «مقاومت در قرآن: با تأکید بر رویکرد اجتماعی»؛ اخوان کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی «مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصارالله یمن»؛ نعمت الهی، (۱۴۰۱) تحقیقی با عنوان نقش دفاع مقدس در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت؛ خضرای راد و همکاران (۱۴۰۱) تحقیقی با عنوان راهکارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده،؛ غیبی و همکاران (۱۴۰۰) تحقیقی با عنوان شناسایی و جاری سازی ارزش‌های فرماندهان دفاع مقدس (ارائه یک نظریه داده بنیاد)؛ محمدی فاتح و فیض الهی (۱۳۹۹) «مطالعه حوزه‌های پیش برنده فرهنگ دفاع مقدس در گام دوم انقلاب اسلامی»؛ جعفری (۱۳۹۸) پژوهشی به «تحلیلی بر تأثیر روایات دفاع مقدس به عنوان یکی از مؤلفه‌های فرهنگی بر اقتدار ملی ایران»؛ خلف زاده و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان تحلیل جغرافیای فرهنگی و معنایی جنگ تحمیلی با رویکرد زبان‌شناسی؛ ایزدی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب‌شناسی، ارائه مدل و راهکارها»؛ حسینی نیک و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان راهکارهای نهادینه سازی فرهنگ دفاعی دفاع مقدس در فرهنگ دفاعی سازمانی؛ شعبانی ساروویی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس» هم‌راستا است.

معرفی الگوهای فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های حاضر و آینده، تعمیم و گسترش فرهنگ ایثار و مقاومت، احیاء و ترویج فرهنگ فداکاری، فضاسازی جامعه و انجام کارهای فرهنگی در زمینه فرهنگ ایثار و مقاومت، می‌تواند زمینه‌ساز ترویج فرهنگ مقاومت و تبیین ارزش‌های دوران دفاع مقدس باشد. از سویی، بهره‌برداری از دستاوردهای ارزش‌های انقلاب اسلامی باید متناسب با نیازهای روز باشد و از طریق برنامه‌های اصولی جامعه به‌ویژه جوانان با ارزش‌های مقاومت آشنا شوند. بهترین روش برای مصون ماندن نسل کنونی از شیخون فرهنگی، ادامه تفکر بسیجی و ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت در بین آنان است. از روش‌های دستیابی به این گنجینه گران‌بها، مرور تجربیات رزمندگان اسلام، بسیجیان و آشنایی با حماسه‌سازی‌ها، رشادت‌ها و تلاش‌های صورت گرفته آن‌ها در این عرصه است. به همین علت شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت در میان بسیجیان و ارائه راهکارهای پیشنهادی یکی از ضرورت‌های پژوهشی به شمار می‌رود. از آنجایی که رشد و گسترش سریع اطلاعات در دنیای امروز که مرزهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، و... را درنوردیده، برای ملت‌ها هم می‌تواند فرصت باشد؛ هم تهدید. فرصت از این جهت که در برابر ایشان دنیایی گسترده است از اطلاعات که دستاوردهای فرهنگی دیگر ملل را در اختیار آنان می‌گذارد و تهدید از آن‌رو که هویت‌های مستقل فرهنگی تمدنی را در معرض هجوم و آسیب قرار می‌دهد. یقیناً در این عصر اطلاعات، اگر ملتی در راه حفظ و تقویت دستاوردهای فرهنگی خود قدم پیش نگذارد، نمی‌تواند در مقابل این تهدید مصون بماند. در فرهنگ ایرانی اسلامی هر چند بن‌مایه‌های عمیقی وجود دارد که می‌تواند هر تهدید و آسیبی را دفع کند، نمی‌توان به صرف اتکا به این پشتوانه از نوآوری و اقدامات لازم و مؤثر جهت حفظ و ارتقای عناصر فرهنگی چشم‌پوشی کرد. امروزه مهم‌ترین اصل برای متولیان فرهنگی تولید اندیشه و خلق نوآوری در ادبیات حوزه‌های مختلف فرهنگی اجتماعی است که در ضمن حفظ دستاوردهای کنونی موجب نوآوری‌های روزافزون نیز می‌شود. در تاریخ ادبیات ایران منابع بسیاری پیرامون ارزش‌های فرهنگ ایرانی اسلامی در باب فرهنگ دفاع مقدس وجود دارد که از نظر کمی و کیفی در میان ادبیات دیگر ملل نظیری ندارد. همچنین بعد از انقلاب و دوران دفاع مقدس و پس از آن نیز به تأثیر از آن ادبیات پرباری در حوزه‌های مختلف پدید آمد که غنای روزافزون آن را نشان می‌دهد. اما واقع امر این است که ما هم چنان نیازمند تحقیق، پژوهش و نوآوری هستیم. بنابراین به نظر می‌رسد انجام مطالعاتی جامع به‌منظور واکاوی مفاهیم فرهنگ دفاع مقدس و ارائه مدل آن می‌تواند از جمله اولویت‌های پژوهشی در حوزه‌های مرتبط باشد. در ضمن پژوهش‌های خارجی در این باب نیز به دلیل تأثیر فرهنگ و شدت تعالی جوامع مختلف نمی‌تواند برای جامعه ایران نسخه مناسبی باشد؛ بدین ترتیب با توجه به اهمیت موضوع و در راستای تولید دانش بومی برای کشور، پژوهش حاضر بر آن است تا با نگاه علمی به این موضوع بپردازد.

نتایج این پژوهش از این جهت مهم است که فرهنگ دفاع مقدس در انحصار گروه و قشر خاصی نیست، پیشرفت‌های مختلف در حوزه‌های علمی، فناوری، پزشکی، بهداشتی حاصل فعالیت‌های آنها در تخصص‌های گوناگون است که نشان دهنده تفکر و روحیه انقلابی اسلامی در تمام زمینه‌ها است. همچنین در حال حاضر امنیت برون و درونی کشوری حاصل تلاش‌های صادقانه و متعهدانه رزمندگان است تا زندگی عادی مردم بدون مشکل در داخل کشور جریان یافته و اقتصاد کشور دچار مختل نشود. به نظر می‌رسد علاوه بر جایگاه والای فرهنگ دفاع مقدس و شیوه‌ها و سبک‌های مختلف بویژه ترویج فرهنگ مقاومت و ایثار و شهادت در جامعه پرداختن به این مسئله از دید پژوهش‌های پیشین مغفول مانده است. با وجود توجه به برخی بررسی‌ها در پژوهش‌های داخلی، هنوز چارچوبی جامع و بومی برای الگوی فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس تدوین نشده است. ادبیات فرهنگ دفاع مقدس غالباً به صورت بخشی، به جنگ تحمیلی، ایثار، یا مقاومت پرداخته، اما نگاه منظومه‌ای و آینده‌نگر به مفاهیم فرهنگ دفاع مقدس کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به گستردگی موضوع اهمیت فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس در طول هشت سال دفاع مقدس، تمامی سازمانها، ارگانها، نهادها و

دیگر واحدهای مستقل که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با مقوله دفاع مقدس در طول هشت سال جنگ تحمیلی در ارتباط هستند می‌توانند از نتایج این پژوهش بهره‌برداری نمایند ولیکن سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی کشور به طور خاص از نتایج این تحقیق به صورت کاربردی بهره‌برداری خواهند نمود.

در سطح جهانی نیز فرهنگی مدیریتی دفاع مقدس مطرح شده‌اند، اما این مفاهیم هنوز متناسب با زمینه‌های فرهنگی، دینی و نهادی جمهوری اسلامی ایران بومی سازی و عملیاتی نشده‌اند. نتیجه این خلا نظری و ساختاری، ناهماهنگی نهادی، پراکندگی سیاست گذاری، و فقدان انسجام میان ساختار رسمی امنیتی و ظرفیت‌های مردمی بوده است

در همه بخشها یک چرخه به هم پیوسته مهمی از انواع فرهنگ‌هایی که مورد نیاز است، باید وجود داشته باشد و فرهنگ سازی‌ها در عرصه دفاع مقدس نیز مهم است.

– فرهنگ دفاع مقدس یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین عوامل ارتقای مشارکت در صحنه‌های گوناگون است. از محاسن ایجاد فرهنگ دفاع مقدس این است که یک امت واحد تشکیل می‌شود و خود این فرهنگ می‌تواند منجر به تعامل با سایر ملت‌ها و دولت‌ها بر اساس عدالت و عزت و فراهم‌سازی بستر توسعه و تعالی مادی و معنوی کشور بر اساس ایده‌ی نه شرقی نه غربی. فرهنگ دفاع مقدس همواره با هر گونه وابستگی به بیگانگان بر استقلال‌طلبی و آزادگی تأکید داشته است. همچنین از آن جهت که این پژوهش به خلق ادبیات جدید در حوزه فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس می‌انجامد کاری نوآورانه محسوب می‌شود.

پیشنهادهای کاربردی

- ۱- تقویت دکترین فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس بر اساس تجربیات رزمندگان و فعالین حوزه دفاع مقدس
- ۲- بازطراحی عناصر فرهنگ مدیتی دفاع مقدس
- ۳- ارتقاء آموزش و بازآموزی مفاهیم فرهنگ مدیریتی دفاع مقدس
- ۴- گسترش تحقیقات تطبیقی در حوزه منطقه با عناوین مشابه
- ۵- مستندسازی تجربیات و انتقال علمی آنها با کمک جدیدترین و بروزترین فناوری‌هایی روز
- ۶- مستندسازی و انتقال تجربیات دفاع مقدس از طریق آموزش و توسعه مراکز آموزشی پژوهشی، جهت تثبیت جایگاه علمی آن
- ۷- تشکیل قرارگاه‌های فرهنگی دفاع مقدس
- ۸- مشارکت مراکز فرهنگی کشور برای گسترش و تبیین جایگاه و ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس در جامعه.
- ۹- ایجاد یک نهاد واحد در فرهنگ دفاع مقدس جهت وحدت رویه در بین نهادهای فرهنگی و جلوگیری از کج فرهنگی.
- ۱۰- برای حفظ و انتقال فرهنگ دفاع مقدس به نسل آینده، زیرساخت‌های لازم در برنامه‌ریزی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گنجانده شود.

۱۱- تدبیر سیاست‌گذاری دور اندیشانه در زمینه توسعه اجتماعی، اخلاق‌مداری و مشارکت برای گسترش و تفکر فرهنگ دفاع مقدس.

۱۲- به‌کارگیری نگرش و باور و هویت انقلابی جهت نهادینه کردن اندیشه فرهنگ دفاع مقدس.

۱۳- پیشنهاد می‌شود تمامی امکانات مادی و معنوی کشور در عرصه‌های مختلف برای تقویت فرهنگ دفاع مقدس به کار گرفته می‌شود.

منابع:

- اخوان کاظمی، مسعود؛ شاه ملکی، حامد، (۱۴۰۰)، مؤلفه‌های مقاومت در فرهنگ سیاسی جنبش انصار الله یمن، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره: ۱۰، شماره ۱، ص ۷۵۱۰۵.
- اولیایی، علی؛ ابراهیم پور علیرضا؛ موسویان، سید مرتضی؛ صالحی علیرضا. (۱۴۰۲). طراحی مدل پارادایم صلاحیت فرهنگی مدیران شعب بانک‌های دولتی (مورد مطالعه: بانک ملی ایران)، فصلنامه مدیریت فرهنگی، ۱۷(۶۱)، ۸۳۱۰۲.
- ایزدی، مصطفی، مرادپیری، هادی، حاتمی، حمیدرضا و سهرابی، حسین. (۱۳۹۶). ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب شناسی، ارائه مدل و راهکارها، مجله سیاست دفاعی، ۹۹(۲۵)، ۱۵۲۱۱۹.
- انصاری، محمدرضا، قیومی، عباسعلی، صالحی امیری، سیدرضا، عزیزآبادی فراهانی، فاطمه، قدمی، محسن. (۱۴۰۰). ارائه الگوی خط مشی گذاری فرهنگی با رویکرد تحول (مورد مطالعه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران). مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۱۱(۳۹)، ۴۶۶۶.
- زارعی، غفار؛ قاسم پور، سلیمان؛ حقیقی، علی محمد، (۱۴۰۲)، نقش فرهنگ مقاومت بر تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه از منظر سازه‌انگاری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای.
- جعفری بابادی، موسی؛ هرتمنی، امیر و بصیر، مهدی. (۱۴۰۱). نقش فرهنگ در عملکرد اقتصادی کسب و کارهای استان همدان. مطالعات فرهنگی پلیس، ۹(۳)، ۹۱.
- شعبانی سارویی، رمضان. (۱۳۹۴). طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس، مطالعات ملی، ۱۶(۶۳)، ۶۲۴۵.
- کاووسی؛ اسماعیل، (۱۳۹۹). سازمان و مدیریت نهادها و مراکز فرهنگی، انتشارات: جهاد دانشگاهی واحد استان قم.
- کتابی، امیرعلی. (۱۴۰۴). تأثیر ارزشهای دفاع مقدس بر ارتقای جایگاه محور مقاومت، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۱۱(۱)، ۱۴۱۱۲۱.
- محمودی، امیررضا؛ افروز، فرزین و قوامی پور سرشکه، محدثه. (۱۴۰۱). مؤلفه‌های فرهنگی بروز قتل‌های زنجیره‌ای، مطالعات فرهنگی پلیس، ۱۰(۲)، ۶۷۵۷.
- لطفی جلال آبادی، مصطفی. (۱۴۰۲). شناسایی و رتبه بندی الگوی فرهنگ سازمانی نیروهای مسلح در دفاع مقدس، مطالعات دفاع مقدس، ۹(۳)، ۱۰۳۸۱.
- محمدی فاتح، اصغر، فیض‌اللهی، یاسر. (۱۳۹۹). حوزه‌های پیش‌برنده فرهنگ دفاع مقدس در گام دوم انقلاب اسلامی، دوفصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، ۳(۴)، ۵۴۲۵.
- نعمت‌اللهی، سهیلا، ۱۴۰۱، نقش دفاع مقدس در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، نخستین همایش ملی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، شیراز، <https://civilica.com/doc/1492995>
- والی زاده، اسماعیل (۱۳۸۸)، «تهاجم فرهنگی و راه‌های مقابله با آن»، ماهنامه معارف، شماره ۶۹، پاییز.
- Anonby, E, TaheriArdali, M & Hayes, A (2019). The Atlas of the Languages of Iran (ALI): A research overview. Iranian studies.
- Audie, Yulius. Latuheru, Sonny. Hadisancoko, Rizerius. (2023). SAMBANG VILLAGE TO IMPROVE COMMUNITY PARTICIPATION IN THE FRAMEWORK STRENGTHENING STATE DEFENSE. International Journal of Education and Social Science Research. Vol. 5, Issue.1, JanFeb 2022, PP. 154164.
- Ahmad, A. H., Hilal, S. N. S. S., Masri, R., Isa, A., M., Ani, N. S., Hussin, W. S. W. (2023). "Uncover" The Influence of Islamic Work Ethics on Employees' Organizational Commitment. International Journal of Economics, Business and Innovation Research, 2(02), 1231.

- Hsiung, K.S., Colditz, J.B., McGuier, E.A. et al. Measures of Organizational Culture and Climate in Primary Care: a Systematic Review. *J GEN INTERN MED* 36, 487–499 (2021). <https://doi.org/10.1007/s11606020062627>
- Jerald, S., & Stacchetti, E. (2025). Optimal design of dynamic auctions with information revelation constraints. *Review of Economic Studies*, 70(3), 595–626.
- Karlsson, M., Karlsson, F., Åström, J., & Denk, T. (2022). The effect of perceived organizational culture on employees' information security compliance. *Information and Computer Security*, 30(3), 382401. <https://doi.org/10.1108/ICS0620210073>.
- Kok, N., Hoedemaekers, C., Fuchs, M., Cornet, A. D., Ewalds, E., Hom, H., ... & Zegers, M. (2025). The interplay between organizational culture and burnout among ICU professionals: A cross-sectional multicenter study. *Journal of Critical Care*, 85, 154981.
- Khaw, K. W., Alnoor, A., AlAbrrow, H., Tiberius, V., Ganesan, Y., Atshan, N. A. (2023). Reactions towards organizational change: a systematic literature review. *Current Psychology*, 42(22), 1913719160.
- Ladica, R., Osias, N. C. (2024). Work Ethics on Teachers' Behavior, Attitude and Performance: Basis for Professional Development Plan. *American Journal of Arts and Human Science*, 3(3), 4170.
- Purwanto. Darrel. (2024). The Role of Citizens in Strengthening National Resilience through National Defense. <https://medium.com/>.
- Sarjito, Aris. (2024). PUBLIC PARTICIPATION IN INDONESIA'S DEFENSE POLICY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR BUILDING NATIONAL TRUST. *Journal Ilmiah Multidiscipline Indonesia*, Vol. 4 No. 4.
- Taylor, L. (2010). "From Ways of Life to Lifestyle TheOrdinariization'of British Gardening Lifestyle Television, *European Journal of Communication*, 17(4), 479493.